

JOAN A. ARGENTER

COMUNITAT PERIFERICA LOCAL, LENGUA TRADICIONAL I INVISIBILITAT DEL CENTRE

Si no és avui, sigarà demà

Sembla que cap disciplina no sap estar-se de metàfores; contra el que hom podria pensar a priori, el seu ús és força comú tant en les anomenades "ciències dures" (heus-ne ací la primera i més trivial) com en les ciències socials. De vegades potser tenen un valor expressiu, però no se'ls ha de negar a la bestreta una funció heurística. La metàfora quasi profètica de MacLuhan sobre el "vilatge global" ha fet fortuna. Avui el procés de "mundialització" de l'economia i la creació i consolidació de macroagrupacions geopolítiques, socioeconòmiques i comercials sembla imparabile, i per a les generacions més joves esdevindrà, com més va més, l'ordenació política que cal donar per sobreentesa —com per a les generacions més grans ho havia estat l'estat-nació. Tot procés d'estructuració d'una nova realitat política en comporta d'altres de desestructuració de les realitats sobre les quals es fonamenta, però també pot comportar el reforçament dialèctic d'allò que per a l'estat-nació havien estat realitats invisibles —en el millor dels casos—, potser submergides o, molt més sovint, palesament i estratègicament ofegades.

Una altra de les metàfores emprades sovint per les ciències socials és la contraposició entre el "centre" i la "perifèria". Aquesta és també una relació dialèctica, car tota perifèria ho és en relació amb un centre —o amb més d'un, en casos com el que ens ocupa—, i tot centre s'hi constitueix per oposició a la seva perifèria —i a d'altres centres (la diferència és que aquests altres són vistos pel primer com a centres "aliens", mentre que la perifèria ho és "seva"). Hi ha situacions —zones frontereres, enclavaments— en què les relacions són particularment complexes, perquè la relació bilateral centre-perifèria pot esdevenir multilateral —en qualsevol cas, però, sempre asimètrica— per la força d'atracció de "centres" distints en competència.

Una mena d'aquestes realitats "invisibles" emergents, a què he al·ludit suara, són les comunitats lingüístiques locals, enteses com a comunitats lingüístiques que parlen llengües diferents alhora de les grans llen-

gües mundials de relació (anglès, xinès, castellà, rus, àrab) i altres llengües de relació zonals (swahili, malai, etc., ultra les ja esmentades), i de la corresponent llengua "nacional", en el sentit potser massa habitual de la llengua estàndard d'un estat-nació¹. Aquest procés d'emergència de les comunitats locals està en relació dialèctica amb el procés de constitució del vilatge global, tot i que de vegades pugui ésser considerat com un seu efecte colateral o residual².

Posant-ho en termes simbòlics, que són els que pertoquen tal vegada a una anàlisi antropològica sociocultural, l'estat-nació ha exercit una pressió no sempre reeixida per aconseguir que els seus ciutadans — que en massa llocs i durant massa temps no han superat la condició de súbdits, en haver retardat aquell l'entrada en la modernització política— fossin capaços d'identificar la seva condició de ciutadans d'un estat amb la de membres d'una comunitat nacional, dit altrament, en termes d'Anderson³, que fossin capaços d'imaginar l'estat com una nació i referir-hi llur identitat col·lectiva. Allí on aquesta proposta d'imaginar comunitats referenciadores de l'individu coincidents amb la proposta de l'estat-nació no ha reeixit —ras i curt, allí on l'assimilació ha fracassat—, s'han constituït comunitats residuals —en termes del procés estat-nacionalitzador— sotmeses al dilema de subsistir en un context en el qual no tenien lloc si no era com un fet que calia considerar aberrant i digne d'estigmatització social o de construir un context simbòlic plenament desplegat que els permetés, tot alliberant-se de la subordinació a un centre polític, considerar-se col·lectivament com un altre centre i ésser-hi considerats per d'altri. La història del segle XX n'és farcida d'exemples, fins i tot en temps ben recents i en terres no colonials.

La comunitat lingüística catalanoparlant és un cas molt particular d'aquesta dinàmica, tot i que la seva emergència és molt anterior a l'actual procés de mundialització. De fet —ultra un passat històric brillant i actiu en el concert de les potències mediterrànies i europees medievals, la reorientació de la seva expansió natural cap al Sud després de l'experiència occitana del s. XIII⁴, la terrible crisi social del s. XV, el mal fat de l'extinció dinàstica autòctona, l'impacte sociocultural castellà amb l'arribada dels Trastàmara, una determinada política d'aliances dinàstiques, la persistència en la derrota en els conflictes politicomilitars que més directament l'han afectada de llavors ençà, i la crisi demogràfica—, la represa econòmica del s. XVIII, el desenvolupament tardiu de la revolució industrial, i la influència dels corrents nacionalistes europeus del s. XIX, la van fer ressorgir, fragmentada, amb un nou projecte nacional a mitjan s. XIX. Un breu període d'experiència limitada d'autogovern sota la Mancomunitat i la República fou de nou frustrat pel desastre de 1939 i les seves conseqüències. En els darrers vint anys, la re-

presa de l'autonomia sota l'empara de la Constitució espanyola de 1978, amb unes limitacions jurídiques importants i uns forts condicionaments històrics, sociodemogràfics, sociolingüístics i socioculturals, ha enfrontat de bell nou la comunitat catalanoparlant amb la seva identitat i el seu futur històric

Com adverteix Guy Héraud⁵, cal tenir present que “aucune majorité ne cède jamais rien qu'elle n'ait été obligée de céder” o, dit altrament, la cessió de l'estat és proporcional a la pressió que les comunitats minoritàries siguin capaces d'exercir-hi. La fragmentació política de la comunitat catalanoparlant permet de fer-ne una comprovació empírica. M. Pueyo ha mostrat que la capacitat de reacció de la comunitat catalanoparlant enfront dels poders polítics respectius ha estat inversament proporcional a l'eficàcia assimiladora de l'aparell de l'estat, molt especialment mitjançant l'acció del sistema educatiu. L'estudi de Pueyo té, entre altres, l'interès d'atacar el procés de minorització lingüística dels catalans globalment, això és partint de la consideració de tota la comunitat catalanoparlant, la qual cosa el mena a un estudi comparatiu de la correlació de forces existent en l'àmbit de cada una de les entitats polítiques implicades⁶. Tot amb tot, sense negar els efectes de l'eficàcia del sistema centralitzador francès en la “facilitació”⁷ de l'aprenentatge de la “llengua nacional” a la població autòctona de la Catalunya Nord en comparació amb la relativa ineficàcia del sistema espanyol o de l'italià⁸, no es poden obliterated altres factors que contribuïren al manteniment de la llengua catalana a Catalunya i l'Alguer, com la lleialtat lingüística de bona part de la burgesia industrial, la imbricació social entre el litoral industrial i urbà i el rerepaís rural⁹, i la presència dinamitzadora d'una ciutat com Barcelona, en el primer cas, o la insularitat, la marginalitat de Sardenya en el context polític italià, i el caràcter peculiar (policèntric) i tardiu de la unificació lingüística italiana i l'extensió retardada de l'estàndard¹⁰.

No cal abundar en la complexitat geogràfica de la comunitat catalanoparlant i en el munt de discontinuïtats i línies de partió que s'hi encreuen. D'antuvi la discontinuïtat territorial, entre la comunitat continental i la illenca. La discontinuïtat política: la partició de la comunitat històrica entre quatre estats (Andorra, Espanya, França, Itàlia). Allí on hi ha el gruix de la comunitat, la discontinuïtat administrativa: la distribució de la comunitat catalanoparlant de l'Estat espanyol per almenys quatre “comunitats autònomes” (Aragó, Catalunya, Illes Balears, València —i Múrcia si calia comptar-hi el Carxe). Més de mal traçar, hi ha la discontinuïtat lingüística: occitans a la Vall d'Aran, sards a l'Alguer, francesos a la Catalunya Nord, castellans al País Valencià, espanyols de parla castellana, gallega o èuscara a pertot, per no esmentar els efectes

lingüístics de la immigració més recent procedent de països tercers a la conurbació barcelonina i en altres ciutats del Principat i el País Valencià (antics iugoslaus, hispans d'Amèrica i filipins, magrebins, africans subsaharians, pakistanesos). Això, ultra la partió dialectal de la llengua, que més enllà d'orientals i occidentals comprèn: septentrionals, centrals, balears, nord-occidentals, valencians —i algueresos.

* * *

Per les seves característiques fisicogeogràfiques, històriques, lingüístiques i sociolingüístiques, la ciutat de l'Alguer és un enclavament, i pot qualificar-se, sens dubte, de comunitat lingüística local¹¹. Tot i el seu caràcter històric i arquitectònic de fortalesa militar, el fet d'ésser el port del Nord de l'illa de Sardenya l'ha mantinguda oberta a la navegació, la pesca i el comerç marítim (no en va una de les seves primeres indústries ha estat fins fa ben poc la del corall —i ho continua essent malgrat la competència japonesa i les falsificacions—), i, d'ençà de poc després de mitjan segle, al turisme i, doncs, a influències externes. Però l'Alguer ha restat oberta també envers l'interior de l'illa, i ha aollit un gran nombre d'immigrants sards que hi han trobat un mitjà de subsistència i s'hi han instal·lat. És un fet interessant a remarcar que, segons les dades censals, l'Alguer hagi estat en el període de seixanta anys entre 1861 i 1921 una comunitat que incrementava el nombre de catalanoparlants en un percentatge que, segons Pueyo, "era, segurament el més elevat de tota la comunitat lingüística catalana"¹². Aparentment, els sards que hi arribaven aprenien el català; el seu coneixement els era necessari per viure-hi. La difusió de l'italià estàndard a través de l'escola i els mitjans de comunicació de massa d'ençà dels primers seixanta en generalitzà el coneixement entre la població, tant algueresa com sarda. No és pas que aquesta difusió fos conseqüència de la necessitat d'una *lingua franca*, car un cert coneixement del sard s'havia estès entre els catalanoparlants de l'Alguer. El deteriorament del casc antic fou un factor que contribuí, com en altres llocs, al desplaçament de la població autòctona cap a l'eixample i altres zones de l'ample terme municipal, facilitant, d'una banda, que el centre urbà fos ocupat per població immigrada i, de l'altra, que es deixatessin les xarxes de relació social autòctones, la qual cosa —com és sabut per estudis sobre altres comunitats— pot haver contribuït a un relatiu desús —i eventual abandonament— de la llengua autòctona¹³.

* * *

La pertinença dels algueresos a la comunitat lingüística catalano-

parlant és un fet establert i indiscutit, tot i que tardanament “(re)descobert”. Però el concepte mateix de “comunitat lingüística”, entès com el conjunt d'individus que comparteixen un coneixement gramatical — que és el concepte que més o menys en té l'home del carrer i el que la lingüística ha donat sempre per sobreentes (per comptes d'intentar-ne una aproximació crítica i eventual definició)—, és de baixa rendibilitat en l'estudi del llenguatge i de la comunicació humana com a fet socio-cultural. La “comunitat de llengua” pot tenir una efectivitat simbòlica integradora i una rendibilitat política i ideològica, però fa de mal manejar, com a concepte descriptiu, a l'hora d'estudiar l'ús del llenguatge en agrupacions humanes reals i en la interacció verbal que de fet s'hi dona diàriament. A més, atès el caràcter dinàmic del llenguatge i la seva variació en l'ús real, sovint les actituds envers determinades varietats lingüístiques o l'avaluació de trets lingüístics particulars d'aquestes varietats són més compartides que no pas els usos lingüístics efectius. D'ençà dels anys seixanta, els sociolingüistes s'hi han interessat seriosament i n'han donat definicions diverses, moltes de les quals tenen en compte aquest fet i alguna l'hi té de forma exclusiva¹⁴.

L'etnografia de la comunicació ha substituït la noció, excessivament àmplia i socialment poc significativa, de “comunitat lingüística” per la noció més restrictiva i socialment més realista de “comunitat de parla”. Aquesta és entesa com un conjunt de xarxes de relació social efectiva en part superposades les unes a les altres, de tal manera que la comunitat en qüestió es caracteritza per un principi de localitat estricta i per la interacció primària entre els seus membres. La “xarxa de relació” és alhora un instrument analític i un element conceptual en tot intent de definició tècnica de la noció de “comunitat”¹⁵. Tot individu és considerat no isoladament sinó com un punt d'intersecció entre una o diverses d'aquestes xarxes, les quals constitueixen, doncs, agrupacions socials primàries i dinàmiques, en la mesura que es creen, es mantenen i es dissolen a través de la interacció social. Certes característiques estructurals i funcionals d'aquestes xarxes contribueixen al manteniment de les normes socials establertes —entre les quals, les normes lingüístiques— i, doncs, al manteniment de la cohesió social. Dit altrament, les xarxes de relació, que són el resultat de les trajectòries vitals individuals i col·lectives de llurs membres, en condicionen en part la conducta individual alhora que són condicionades per factors d'ordre socioecològic. Les xarxes de relació i la cultura de la comunicació que despleguen esdevenen, així, una mena de variable intervinent entre els fenòmens històrics i socials de llarga durada i les conductes individuals dels membres que les formen.

Atesa l'heterogeneïtat lingüística pròpia d'aquestes comunitats —a diferència del caràcter homogeni idealitzat que li atorguen, en una

simplificació metodològica, els lingüistes—, els membres d'una comunitat de parla, així entesa, comparteixen un repertori verbal, és a dir un conjunt de recursos lingüístics de diversa mena —per exemple, una llengua estàndard o més d'una, una varietat dialectal o més d'una, diverses varietats sociolectals, variables sociolingüístiques, maneres de parlar, rutines lingüístiques, fórmules de tractament, gèneres verbals (tals com el proverbi, l'acudit, la rondalla, la pregària, el pregó, etc.). manlleus i interferències (o rebuig de manlleus i interferències), etc.— distribuïts de forma desigual. Una altra manera de conceptualitzar aquesta diversitat verbal és d'entendre el repertori verbal com un conjunt de "codis" —que poden coincidir o no amb el que solem anomenar una "llengua", però que defineixen allò que "compta com a llengua" en un context d'interacció determinat—, construïts pels parlants o per grups de parlants per a vehicular-hi significacions socials diverses. Aquests codis expressen les seguretats i les incerteses, la concertació i els conflictes, la cohesió i les clivelles existents entre els diversos grups socials que conformen la comunitat de parla i entre llurs membres individuals. Llavors, aquests s'enfronten al problema de gestionar aquesta "heteroglòssia" en funció de llurs necessitats de comunicació i convivència.

Amb aquestes premisses, una anàlisi etnogràfica de la cultura verbal de l'Alguer hauria de tenir en compte la copresència relativa d'alguerès, sard, italià dialectal, italià estàndard, eventualment català estàndard, i tal vegada també altres varietats de contacte que situacions com aquesta fan nèixer —de l'alternança de codis i les diverses formes d'interferència lingüística¹⁶ a la formació de varietats mixtes¹⁷. No cal dir que tant pertinent és de posar al descobert l'existència d'aquestes varietats com la seva inexistència o, encara, d'escatir-ne la distribució entre els diversos grups socials. Aquesta anàlisi també hauria d'identificar els grups, els contextos comunicatius i els gèneres verbals que activen l'ús aquestes diverses varietats, ja sigui qualitativament o quantitativament —això és, discretament o freqüencialment—, i hauria d'arribar a descobrir-ne les normes d'ús i les significacions socials que cal assignar-hi des d'un punt de vista local. Caldria estudiar també quin és el procés d'adquisició d'aquestes varietats i normes d'ús, i quins són els factors que intervenen en la transmissió primària de la llengua autòctona, adés afavorint-la adés causant-ne la ruptura. Aquest darrer és un element d'extrema importància a l'hora de definir la situació prospectivament.

Una recerca d'aquesta mena palesaria que l'ús d'aquests codis en un determinat context comunicatiu activa no solament llurs propietats simbòliques objectives sinó també llurs propietats indexicals, en la mesura que el mer fet d'emprar-los vehicula connotacions socials específiques. L'estructura d'aquesta indexicalitat dels codis verbals pot des-

criure's com l'articulació d'unes pressuposicions pragmàtiques amb les conseqüències sociocomunicatives que comporten. A tall d'exemple, hom podria intuir que emprar l'alguerès entre adults és un índex de solidaritat social que té com a conseqüència el reforçament d'aquesta relació; en canvi, emprar alguerès amb els infants podria ésser considerat per alguns d'aquests mateixos adults com un acte de discriminació o d'inadequació comunicativa. Si això fos cert, caldria veure-hi un dels mecanismes de justificació social de la interrupció de la transmissió lingüística. Hom podria intuir també que emprar l'alguerès en la celebració litúrgica pressuposa un reconeixement dels lligams comunitaris, el qual comporta l'ostentació de l'acostament de l'església-institució oficial a la comunitat eclesial, mentre que emprar-hi el català estàndard és considerat per alguns dels agents que hi participen com una extravagància cultural aliena a qualsevol objectiu pastoral.

Això ens mena d'una forma natural a un aspecte que caldria no oblidar en una recerca com la que ací es dissenya, i és el de les ideologies lingüístiques. Hom pot entendre per ideologia lingüística el conjunt de creences i representacions, implícites o explícites, que un determinat grup social o un individu es fa de la relació existent entre la llengua —o els diversos components del repertori verbal, els diversos codis— i la realitat sociocultural, sociopolítica i socioeconòmica en què viu. De vegades, aquestes ideologies s'estructuren en un discurs metalingüístic coherent i en neix una consciència palesa; altres vegades, però, poden no manifestar-se obertament, tot i essent la mar d'eficaces. Ara, la ideologia lingüística no sempre és una translació directa de les pràctiques verbals efectives d'un grup o de diversos grups socials en un discurs explícit que hi sigui consistent. Hom pot percebre a l'Alguer, per exemple, la coexistència de discursos metalingüístics clarament diferenciats en funció de la seva voluntat d'integració en la comunitat catalanoparlant o de la seva voluntat d'aïllacionisme, discursos que tendeixen a estrènyer relacions entre la més perifèrica de les comunitats dins l'àmbit catalanoparlant i el seu centre lingüístic natural de referència, que malauradament és encara per a molts algueresos un *centre invisible* —molt més invisible que el centre polític real al qual està subordinada la comunitat algueresa—¹⁸, o que, contràriament, tendeixen a mantenir-ne l'aïllament, amb l'objectiu encobert de no perdre'n el control local. En canvi, les pràctiques lingüístiques reals dels grups que generen aquests discursos potser no són pas tan allunyades entre elles. Aquesta mena de conflicte no és pas cap raresa social de l'Alguer.

La situació minoritària, que ha estat descrita com l'exacerbació de l'angoixa per la determinació dels límits del propi grup, porta sovint a situacions de conflicte o d'enfrontament entre sectors interns en la lluita per la definició i el control del grup, situacions en les quals la

definició d'allò que compta com a "llengua" en l'àmbit local és objecte de dures polèmiques¹⁹. Malauradament, la comunitat lingüística catalanoparlant té una experiència viva i persistent del fet, amb independència del cas alguerès, fins i tot en territori continental²⁰.

Allò que, tanmateix, pot semblar més paradoxal d'aquesta situació, en comparació amb d'altres, és aquesta reportada "invisibilitat" del "centre" lingüístic de referència —que apareix dissociat del "centre polític". La comunitat catalanoparlant de l'Alguer, tot i el seu caràcter d'enclavament lingüístic, ha de fer l'esforç de saber-se "imaginar" com a part que és d'una comunitat lingüística més àmplia i els catalanoparlants d'arreu han de saber actuar amb reciprocitat. Ben entès, la identitat sociocultural dels algueresos, com a membres d'una comunitat local, no es restringeix al component lingüístic, sinó que es construeix a través del sistema dinàmic d'interaccions i contraposicions socials que els és privatiu en el conjunt d'aquella comunitat lingüística. D'altra banda, el conflicte local d'ideologies lingüístiques tal vegada haurà d'anar-se decantant a mesura que calgui fer efectives, a l'àmbit escolar i en d'altres, les previsions de la llei regional de Promoció i valoració de la cultura i la llengua de Sardenya, de 11 de setembre de 1997, l'article segon de la qual preveu, en el paràgraf 4, la seva aplicació al català a la comunitat de l'Alguer²¹. És probable que aquesta cobertura jurídica mínima afavoreixi el manteniment i la recuperació de la llengua tradicional, però també forçarà a prendre decisions unívocues en relació a les opcions que d'un temps ençà hi han entrat en conflicte.

Cal esperar, en efecte, que el nou marc jurídic de referència, tot i els condicionaments que li imposa el marc global del sistema jurídic italià, produirà els efectes desitjats i no es reduirà a una funció emblemàtica. Tanmateix, cal recordar els darrers ensenyaments de J. A. Fishman, en el sentit de la necessitat d'atorgar, en determinats contextos, la màxima importància a mesures que favoregin l'activació del procés de transmissió primària de la llengua abans de confiar-ho tot a l'acció institucional.

Heus-ací un programa de recerca que caldria dur a terme per tal d'aconseguir una comprensió plena de quina ha estat, és i esdevindrà l'organització social de la cultura verbal de la comunitat catalana de l'Alguer.

Joan A. Argenter i Giralt

Universitat Autònoma de Barcelona

NOTES

¹ Vegeu Fasold (1984) per a una diferenciació entre el “nacionisme” i el “nacionalisme”.

² Vegeu Silverstein (1998), on es defensa aquesta visió dialèctica.

³ Vegeu Anderson (1991).

⁴ Vegeu l'indispensable estudi de P. Vilar (1964-1968).

⁵ G. Héraud (1987): 30.

⁶ Vegeu M. Pueyo (1996).

⁷ El terme és de Pueyo (1996): 93 i ss.

⁸ O potser caldria dir simplement “demorada eficaça”.

⁹ Vegeu Vilar (1964-1968).

¹⁰ Vegeu Pasolini (1964). Vegeu-ne la discussió a Angelini (1987).

¹¹ Amb les precisions que introduïrem més avall sobre la noció de comunitat lingüística.

¹² Vegeu Pueyo (1996): 77-78. L'autor fonamenta la seva afirmació en les dades elaborades per Grossmann (1983). La significació de la data de referència rau en el fet que la llei d'Instrucció Pública, del comte G. Casati, fou promulgada el 1859 al Piemont i estesa dos anys més tard a la resta de territoris del nou Estat.

¹³ Vegeu Blom i Gumperz (1972), S. Gal (1979), L. Milroy (1981), entre altres. Caldria un estudi empíric que verifiqués aquest suggeriment.

¹⁴ Vegeu Labov (1972).

¹⁵ Vegeu Milroy (1981).

¹⁶ De fet he pogut comprovar in situ l'ús artístic i discursiu de l'alternança de llengües en la representació sacra que recorregué els carrers de l'Alguer les vigílies de la Setmana Santa d'enguany (1998), com també en composicions i cants populars litúrgics i profans en el recull de Palomba, recentment completat i editat a cura d'A. Nughes (1996).

¹⁷ Hom ha parlat de l'“italiès” com una mena de varietat criolla, resultant de la interferència —abassegadora a partir d'un determinat moment— de l'italià sobre l'alguerès. Pueyo (1996: 82) atribueix el terme a A. Arca.

¹⁸ Com d'altra banda, ho és, també malauradament, aquesta comunitat perifèrica local per a aquell centre.

¹⁹ Ja R. Caria (1990) identificava tres ideologies lingüístiques definides entre els intel·lectuals algueresos.

²⁰ Baso els meus comentaris en dades objectives i apreciacions subjectives que no responen a una recerca etnogràfica planificada.

²¹ Tal vegada cal interpretar en aquest sentit el conveni de reconeixement i col·laboració signat enguany entre l'Ajuntament de l'Alguer i l'Institut d'Estudis Catalans.

²² Vegeu J. A. Fishman (1991).

BIBLIOGRAFIA

- B. ANDERSON, (1991) *Imagined Communities. Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*, Londres, 2a ed.
- F. ANGELINI, (1987) "Passolini tenia raó", *Els Marges* 36: 103-107.
- J. BLOM, i J.J. GUMPERZ, (1972) "Social Meaning in Language Structure: Code-switching in Norway", dins GUMPERZ, J. J. i HYMES, D.H. (eds.) *Directionin Sociolinguistics*, Nova York.
- R. CARIA, (1990) *L'Alguer, llengua i societat*, l'Alguer.
- J.A. FISHMAN, (1991) *Reversing Language Shift*, Clevedon.
- S. GAL, (1979) *Language Shift. Social Determinants of Language Change in Bilingual Austria*, Nova York.
- M. GROSSMAN, (1983) *Com es parla a l'Alguer? Enquesta sociolingüística a la població escolar*, Barcelona.
- G. HÉRAUD, (1987) "Renaissances éthniques", *Sociolinguistica* 1: 30-45.
- W. LABOV, (1972) *Sociolinguistic Patterns*, Filadèlfia.
- I. MILROY, (1981) *Language and Social Networks*, Oxford.
- A. NUGHES, (ed.) (1996) *Tradizioni, Usi e Costumi di Alghero de Joan Palomba*, l'Alguer.
- P.P. PASOLINI, (1964) "Nuove questione linguistiche", *Rinascita*
- M. PUÏYO, (1996) *Tres escoles per als catalans*, Lleida.
- M. SILVERSTEIN, (1998) "Contemporary Transformations of Local Linguistic Communities", *Annual Review of Anthropology* 27: 401-426.